

Påföljdssystemets grundprinciper och den kriminalpolitiska utvecklingen

Av justitierådet PETTER ASP¹

I artikeln diskuteras bland annat hur de principer som låg till grund för 1989 års påföljdsreform står sig i relation till den nutida kriminalpolitiska utvecklingen. Enligt författaren låter sig mycket av det som nu sker på påföljdsområdet förenas med proportionalitetsprincipen, och det finns — trots allt — skäl att tro att principen även framgent kommer att ha en central position på området.

1 Inledning

1. Jag hade vid symposiet en roll som kommentator, dvs. jag skulle mot bakgrund av förberedda anföranden ge kompletterande synpunkter eller analyser. En sådan roll innebär naturligen att man söker anknyta till vad som i olika delar sägs av andra och inte framför någon egen sammanhållen berättelse.

2. Denna förutsättning för mitt skrivande återspeglas i att de följande punkterna är ganska disparata, låt vara att de åtminstone i delar hänger samman. Jag säger i texten mycket litet om straffrättspolitik, utan försöker i stället närma mig det som nu sker från ett slags analytisk utgångspunkt: vad bör vi ha med oss när vi tänker kring utvecklingen?

2 Defensiv och offensiv straffrättspolitik

1. En programpunkt vid symposiet tog sin utgångspunkt i begrepps-paret defensiv och offensiv straffrättspolitik. I denna del vill jag inte framhålla annat än att ett ställningstagande i den delen ganska långt är beroende av vad man tror om möjligheten att medelst straffrättsliga åtgärder lösa samhällsliga problem.² Det är i det avseendet visserligen svårt att säga annat än att det empiriska underlaget talar ganska starkt till defensiva modellens fördel (det finns i själva verket mycket litet som talar för att straffrätten är ett särskilt verksamt medel om man vill lösa samhällsliga problem), men det är inte min poäng. Betoningen av betydelsen av straffrättens förmåga syftar snarare till att styra diskussionen dit den borde föras. Om man nu menar respektive inte menar att straffrätten kan lösa de samhällsliga problem vi står inför *borde* frågan om straffrättens förmågor stå mer i centrum än vad den gör i diskussionen

¹ Författaren vill rikta ett tack till Agneta Bäcklund för värdefulla synpunkter på ett utkast till denna text.

² Jfr Nils Jareborg, Vilken sorts straffrätt vill vi ha? Om defensiv och offensiv straffrättspolitik, i Dag Victor (red.), Varning för straff. Om vådan av den nyttiga straffrätten, Stockholm 1995, s. 24 (om kärnfrågan) och 27 ("[f]ör den offensiva inriktningen framstår straffrättssystemet som en åtminstone potentiell repertoar av metoder för lösning av sociala eller samhällsliga problem").

om straffrättens utformning. Man kan uttrycka det så att man, om man ger straffrätten rollen som medel — och inte bara ser den som ett nödvändigt basalt normativt svar, en proportionell reaktion, på en gärning — utsätter sig för empirin.

2. Det kanske också finns skäl att framhålla att en offensiv inriktning — där straffrätten ses som ett centralt medel för att lösa samhälleliga problem — kan leda till att det uppstår spänningar i förhållandet till grundläggande straff- och straffprocessrättsliga principer som legalitetsprincipen, skuldprincipen och allmänna rättsstatliga processuella principer. Om straffrätten är ett medel blir det lätt att se sådana, i allt väsentligt begränsande, principer mer eller mindre som anomalier som gör det valda medlet mindre effektivt och mindre användbart.

3. Självfallet kan man också med en offensiv hållning respektera nyss nämnda principer, men det finns i en tid när straffrättspolitikerna blir alltmer offensiv anledning att erinra om hur lätt hänt det är att man genom att ta ett litet steg i taget successivt undergräver rättsstatliga fundament. Den frågan bör betraktas inte bara i förhållande till enskilda reformer, utan också samlat.

3 Straff efter förtjänst — om proportionalitets- och ekvivalensprinciperna i en ny tid

1. En annan programpunkt gällde frågan om hur proportionalitetsprincipen står sig i det nya kriminalpolitiska klimatet.

2. Här finns inledningsvis skäl att betona att påföljdsreformen 1989 byggde på åtminstone två och mycket olikartade grundtankar, nämligen *principerna om proportionalitet och ekvivalens* å den ena sidan och tanken om att också ett system byggt på dessa principer kunde förenas med viss *återhållsamhet* vad gäller straffrättsanvändningen (humanitet om man så vill) å den andra.

3. Ställer man det sagda i relation till de nutida kriminalpolitiska strömningarna, står det för mig klart att tanken om proportionalitet och ekvivalens fortsatt står mycket stark (och som vi ska se, jfr p. 13 strax nedan, så återspeglas den i en av de numera vanligaste kriminalpolitiska troperna), medan tanken på humanitet eller återhållsamhet kan sägas vara, eller är på väg att bli, mer eller mindre obsolet.

4. Att det är möjligt att förena ett påföljdssystem som bygger på proportionalitet och ekvivalens med mycket stränga straff är för övrigt alls inget nytt. Ett slags kritik som anfördes mot den nyordning som påföljdsreformen 1989 innebar var just att den riskerar att (för)leda i repressiv riktning. Om man fokuserar på brottet, och en värdering av detta, och skjuter gärningsmannen i bakgrunden gör man det lätt för den som så önskar att argumentera för skärpta straff (vem tycker inte illa om brott?). Det har också framhållits att man med ett strikt fokus på proportionalitet gör olika förslag mer eller mindre immuna mot empiriskt grundad kritik ("det kanske inte har någon betydelse att vi

skärper straffen, men det är rimligt i ett förtjänstperspektiv, och det räcker”).³

5. Att proportionalitets- och ekvivalensprinciperna på detta sätt låter sig förenas med mycket olikartade allmänna repressionsnivåer förklaras av att de båda principerna har verklig bärkraft bara om de förutsätts gälla den relativa relationen mellan olika brott.⁴ De säger oss att ett mord bör bestraffas strängare än en ringa stöld, liksom att en ringa stöld bör bestraffas på ungefär samma sätt som en skadegörelse avseende samma egendom, men de säger mycket litet om hur strängt straffet för en ringa stöld bör vara i absoluta termer.

6. Det finns också anledning att betona att proportionalitetsprincipen gäller straffrättens *hur-fråga* och inte dess *varför-fråga*. Det betyder att man kan ha vilka skäl man vill till att t.ex. höja straffen för ett visst brott, men problem med proportionalitetsprincipen blir det först om det innebär att straffen inte uppfyller kraven på proportionalitet och ekvivalens.

7. Jag tror därför att man generellt ska vara försiktig med att — utan närmare analys — se enskilda skrivningar om ”behov”, ”prevention” etc. i propositioner och andra förarbeten osv. som ett tecken på att det som föreslås är problematiskt från proportionalitetssynpunkt eller ens på att lagstiftaren agerar med skäl som inte låter sig förenas med grundtankarna bakom systemet.

8. Följande är t.ex. ett fullt realistiskt och antagligen ganska vanligt scenario.

En brottstyp får ett frekvensmässigt uppsving, vilket leder till att den i media får motsvarande uppsving utrymmesmässigt. Från politiskt håll vill man (av något skäl — det kan t.ex. vara för att man tror starkt på straffrättens förmåga eller bara för att det från politisk synpunkt bedöms vara fördelaktigt) reagera på detta och en näraliggande åtgärd är då skärpa straffen för brottstypen i fråga.

Att svaret på varför-frågan utifrån det givna exemplet är att man tror på straffrättens förmågor eller helt enkelt på att det i den rådande situationen var politiskt nödvändigt att ”göra något”, säger i detta fall (nästan) ingenting om huruvida det finns skäl att från proportionalitetssynpunkt att ha synpunkter på förslagen. Den straffskala som finns efter straffskärpningen kan ju mycket väl ligga i linje med principerna om proportionalitet och ekvivalens (ett vanligt misstag i många diskussioner är att utgå ifrån att det som ”är” vid ett visst tillfälle också är det ”rätta”, men det ”rätta” kan ju lika vara det justerade resultatet⁵). Vi

³ Jfr, mer allmänt om empirins underordnade betydelse i ett system byggt på proportionalitet, Jan Andersson i Advokaten, nr 4 år 2010 s. 20. Det kan noteras att denna ”immunitet” bryts igenom om man börjar se straffrätten som ett medel för att lösa samhällsproblem (jfr föregående avsnitt).

⁴ Ekvivalensprincipen kan rent av sägas vara begreppsmässigt bunden till ett relativt perspektiv. Det *går inte* att tala om ekvivalens utan att göra jämförelser med andra brott.

⁵ Ett exempel på när denna feltanke används i den andra riktningen är när en högre domstol ändrar en tingsrättsdom och gör en annan straffvärdebedömning; i dessa

behöver med andra ord vara noga med att skilja varför-frågor från hur-frågor om det ska bli reda i diskussionen.

9. Det sagda betyder att dagens kriminalpolitiska strömningar i ganska stor utsträckning låter sig förenas med principerna om proportionalitet och ekvivalens. Men också med bortseende från det sagda finns flera skäl att hålla det för sannolikt att proportionalitetsprincipen kan överleva också i en kriminalpolitiskt förändrad värld.

10. Ett sådant skäl är att principen alltid är beroende av en värdering av brottet eller brottslighetens allvar — och här finns få mycket fasta gränser. Jag har för egen del alltid tyckt att straffvärdet för ganska enkla narkotikabrott (avseende t.ex. kortvarig förvaring), åtminstone i tiden före att man började ta större hänsyn till personens roll, varit svårt att motivera om man knyter till faktorer som skada, fara osv. (självfallet är narkotika i många avseenden farligt, men förvaringen i sig kan bara indirekt och i förening med flera andra handlingar än själva förvaringen anses farlig). Det hindrar inte att man kan argumentera för motsatsen med hänsyn till något slags samhällsfarlighet — och utrymmet för det kan bero på hur känslig man är för att lägga aggregerade skadeverkningar gärningsmannen till last. Någonstans börjar det naturligtvis skorpa ordentligt och hänvisningar till proportionalitet blir blott en läpparnas bekännelse, men ett inte obetydligt utrymme för värdering finns onekligen.

11. Ett annat skäl är att möjligheten att värdera angrepp på olika skyddsintressen i relation till varandra är begränsad. Hur jämför man t.ex. ett skattebrott med ett fall av grov kvinnofridskränkning? Principerna om proportionalitet och ekvivalens kommer mot den bakgrunden att vara mer påtagligt begränsande främst i relationen mellan brott inom en och samma brottstyp eller i relationen mellan brott med likartade skyddsintressen.

12. En tredje faktor att ta i beaktande är att påföljdssystemet alltid har varit differentierat och att det därför finns utrymme för undantag och rent av för anomalier. Strafnivåerna avseende narkotikabrott skulle kunna ses som ett exempel på det — under förutsättning att man inte köper tanken att straffvärdet kan motiveras utifrån sådana faktorer som avses i 29 kap. 1 § brottsbalken.⁶ Det skulle kunna sägas att det i dagens kriminalpolitiska diskussion finns ett nymornat intresse för ren prevention (jfr t.ex. förslaget till tidsobestämda påföljder i SOU 2024:48), men det bör då erinras om att dylika tankar redan för närvarande tillåts ta stor plats när det gäller behandlingen av psykiskt

fall tas inte sällan tingsrättsdomen som ett slags "facit" vilket sedan används som utgångspunkt för ifrågasättanden (framför allt om hovrättsdomen är mildare). En mer neutral utgångspunkt — vilken bedömning är bäst förenlig med rätten såsom den ser ut? — vore inte sällan rimligare vid diskussion om de olika utgångarna.

⁶ Att de utgör en sådan anomali vinner delvis stöd av att man i förarbetena till 1989 års påföljdsreform hänvisade till utländska straffnivåer för att motivera straffnivån. Se t.ex. SOU 1986:14 s. 146.

störda lagöverträdare.⁷ Det sagda hindrar förstås inte att en möjlig utvecklingslinje är att vi i allt större grad betonar prevention som den grundläggande principen i straffrätten och därmed överger principen om proportionalitet som ett grundläggande värde i straffrätten; jfr avsnitt 2 punkt 2 och vad som där sägs om att ett utpräglat mål-medeltänkande sätter rådande principer under press.

13. En fjärde faktor är att den koppling som numera ofta görs till intresset av upprättelse för brottsoffret inte sällan kan ses blott som ett annat sätt att uttrycka att straff ska vara proportionella i förhållande till brottslighetens allvar. Straffrätten kan på ett grundläggande plan sägas alltid ha brottsoffrets intressen i fokus: det är brottsoffrets intressen som skyddas av en kriminalisering och det är graden av kränkning som är det centrala för straffvärdebedömningen.⁸ En annan sak är att straffprocessrätten (med dess regler om beviskrav och bevisbörda, om processuella rättigheter osv.) i stor utsträckning är uppbyggd för att (i rimlig mån) tillvarata den tilltalades intressen, men i den delen bör man förstås hålla i minnet att vi under processen är i en position där vi ännu inte har tagit ställning till vad som har skett.

14. Till sist har vi den faktor som kanske är viktigast av alla: principerna om proportionalitet och ekvivalens är inga löst konstruerade överbyggnader till påföljdssystemet; det kan snarare sägas att de är fast förankrade i mycket grundläggande rättviseföreställningar *om straff efter*

⁷ Även brottslighetens art kan, givet hur påföljdssystemet i övrigt är utformat, ses som en sådan anomali. Det är svårt att från proportionalitetssynpunkt förklara varför ett brott som har ett straffvärde motsvarande 10 eller 11 månader kan leda till en villkorlig dom, medan ett brott med ett straffvärde motsvarande 1 månad kan leda till fängelse (här bortses från situationer där återfall är en relevant faktor). En sak att ha med sig vid bedömandet av utrymmet för anomalier är att det är lättare att acceptera dem på påföljdsvalsplanet än på straffmättningsplanet (eftersom man vid den senare bedömningen har den grundläggande bestämmelsen i 29 kap. 1 § som ger uttryck för vissa grundläggande utgångspunkter för proportionalitetsbedömningen). Jag tror att jag någon gång spontant på en fråga gett uttryck för att man kan ha avvikande (anomaliliknande) regler också vad gäller bedömningen av svårheten av ett visst brott — och det kan man nog — men då behöver man samtidigt göra jobbet med att se till att detta har rimligt stöd i den grundläggande regleringen om brotts svårhet (ett behov som jag nog underskattade i mitt svar på den ställda frågan).

⁸ Se, för något mer utvecklade resonemang i denna riktning, Petter Asp, Straffrätten — i går, i dag och i morgon, SvJT 100 år s. 156 ff. Det kan tilläggas att jag — bortsett från den allmänna tanke om återhållsamhet som har funnits — har svårt att se att straffrätten, på sätt som ibland sägs, fokuserar på gärningsmannen och dennes intressen. Också när det gäller tanken på återhållsamhet har den nog mindre haft att göra med att man värnat gärningsmannen än att man värnat framtiden (om nu gärningsmannen ska utfinns det ett samhällsligt intresse av att hen kommer ut i så gott skick som möjligt). Vad gäller de s.k. billighetsskälerna finns i det sammanhanget skäl att framhålla att flera av dem indirekt gäller frågan om proportionalitet (jfr s.k. sanktionskumulation), liksom att de motiveras främst av att proportionalitetsprincipen gör att fokus i övrigt ligger nästan helt på brottet och dess svårhet; det blir s.a.s. en ganska extrem fokusering på förhållandet mellan brott och straff och det har — med den utgångspunkten — ansetts att man inte helt kan avskärma sig från realiteterna runt gärningen. Huruvida och i vilken utsträckning sådana bredare hänsyn bör tas kan emellertid diskuteras. (Jfr redan Nils Jareborg, Påföljdsbestämningens struktur, SvJT 1992 s. 267, för ett indirekt ifrågasättande av vissa av de punkter som finns i bestämmelsen.)

förtjänst. Jag har tidigare pekat på att proportionalitetsprincipen faktiskt kan förankras i samma grundläggande tankegång som oskuldspresumtionen och grundläggande principer om bevisbörda och beviskrav, nämligen aversionen mot att bestraffa någon för något som hen inte har gjort. Kedjan från oskuldspresumtionen till principen om straff efter förtjänst kan beskrivas på följande sätt:

- *oskuldspresumtionen* säkerställer att den som döms också gjort det hen anklagas för (att gärningsmannen förtjänar att bestraffas för det hen gjort)
- *kriminaliseringsprinciper* säkerställer att den som döms har gjort något som är straffvärt (att det som gärningsmannen har gjort är sådant som gör att denne förtjänar straff)
- *ansvarsprinciper* säkerställer att gärningsmannen har gjort det som är kriminaliserat på ett sådant sätt att gärningen kan anses vara straffvärd
- *proportionalitetsprincipen* säkerställer att den som döms har gjort något som är straffvärt i den utsträckning som straffet implicerar.⁹

Det förhållandet att proportionalitetstanken på detta sätt kan förankras i grundläggande straff- och straffprocessrättsliga principer gör naturligtvis att dess hållfasthet ökar.¹⁰

15. Det sagda hindrar förstas inte att det finns tendenser i det straffrättsliga systemet som gjort att det — nyss nämnda faktorer till trots — börjar skorra om det bedöms utifrån principerna om proportionalitet och ekvivalens. Ett exempel är de på senare tid kraftigt höjda straffen för grovt vapenbrott (där vi på kort tid har gått från ett minimistraff om sex månader till ett minimistraff om fyra år) och tankarna kring dubbla straff för gängkriminella.¹¹ Men för att principerna om proportionalitet och ekvivalens ska bryta samman fordras att undantagen blir huvudregel — och det är, givet vår aversion mot påtagliga orättvisor, mycket osannolikt att så kommer att ske. Till och med i rättssystem som kan hävdas vara präglade av stora orättvisor spelar tanken på förtjänst en betydande roll.

16. I sammanhanget får också hållas i minnet att man — om man, vilket många synes mena nu, anser att den generella repressionsnivån är för låg — knappast har möjlighet att skärpa straffnivån generellt i ett och samma lagstiftningsärende. Den naturliga vägen är snarast att höja

⁹ Se Petter Asp, Principen om rättvis bestraffning — alltings grundbult, JFT 2008 s. 530 ff.

¹⁰ En enkel jämförelse med betyg kan härvid bidra till att belysa hur grundläggande förtjänsttanken är. Oberoende av varför vi har betyg (vi kanske tror att det generellt sett leder till bättre prestationer?), ligger i betyg en värdering av elevens prestation. Det skulle därför strida mot grundläggande rättviseföreställningar om Lisa (som är duktig på ett visst område) ges ett sämre betyg än hon förtjänar därför att det antas sporra henne att prestera ännu bättre eller om Kalle (som är svag på samma område) ges ett högre betyg än han förtjänar därför att det kan antas att han behöver litet uppmuntran.

¹¹ En sådan reglering framstår som besvärlig också därför att den leder till en antingen-eller-bedömning som med nödvändighet skapar mycket svåra gränsdragningsproblem och tröskeleffekter. Regeln måste ju tillämpas eller inte tillämpas. Om motsvarande faktorer ges betydelse som ”synnerligen försvärande” kan hänsyn tas också till grader av ”gängkriminalitetskopplingar”.

straffen för de brottstyper som man menar är särskilt undervärderade, och sedan fortsätta på vägen uppåt.

4 Särskilt om proportionalitetsprincipen vid flerfaldig brottslighet

1. En fråga som har stor praktisk betydelse när det gäller principerna om proportionalitet och ekvivalens är hur straffmätningen vid flerfaldig brottslighet görs. Att den frågan är viktig beror på att flerfaldighetsfall inte alls — vilket man lätt kan komma att tro om man närmar sig påföljdsbestämningen med utgångspunkt i regleringen — är en undantagsföreteelse, utan tvärtom är något mycket vanligt.

2. Utgångspunkten vid straffmätningen av flerfaldig brottslighet är ganska enkel. Ren kumulation — att man helt enkelt lägger ihop straffvärdet för de enskilda brotten — är åtminstone när många brott begåtts närmast otänkbart, vilket beror på det som har kallats ”spaghettistraffpremissen” (att straffen för allvarliga brott som grov misshandel eller våldtäkt måste vara någorlunda ingripande och på ett sätt som framstår som acceptabelt återspegla brottets svårhet; det duger i praktiken inte att ha straff som motsvarar det obehag som följer med att bli piskad med kokt spaghetti) och ”livet-är-kort-premissen” (som i sin svagaste form bygger på att man, om man adderar straffen för mycket allvarliga brott, kommer att nå den punkt där straffet överstiger den förväntade livslängden).¹² De båda premisserna innebär kort sagt att vi — åtminstone så länge som huvudstraffet är fängelse — har en användbar skala som är begränsad i båda ändar.

3. Om man givet dessa förutsättningar vill behålla möjligheten att differentiera utifrån den samlade brottslighetens allvar måste stränghetskurvan vid flerfaldig brottslighet vara degressiv, dvs. vikande. Till detta kan läggas att det i många sammanhang framstår som mindre viktigt exakt hur många brott som begåtts och att relevansen av varje nytt brott avtar när man bedömer helheten. Den som har begått två ringa stölder bör kanske få dubbelt så strängt straff som den som har begått en, men det framstår som långt ifrån lika självklart att motsvarande skillnad bör göras mellan den som har begått 100 ringa stölder och den som har begått 200, och det kan diskuteras om man överhuvudtaget bör göra skillnad mellan någon som begått 100 ringa stölder och någon som begått 105 (är det överhuvudtaget en kvalitativ skillnad som vi bör ge uttryck för genom straffets stränghet?). Denna avtagande betydelse av det tillkommande vinner stöd i hur vi behandlar värdet som straffmättningsfaktor vid ekonomisk brottslighet. Ytterligare en faktor av betydelse i sammanhanget är att det är i viss mån godtyckligt vad som utgör ett eller flera brott.¹³

¹² Se Nils Jareborg, *Straffmätning vid flerfaldig brottslighet*, SvJT 1999 s. 277 (med not 30 där den engelska lokutionen ”the wet-noodle punishment” återges).

¹³ Jag ska här inte gå in närmare på den frågan, men man får hålla i minnet att svensk konkurrenslära (även om den nog är öppen för olika lösningar) leder till en situation där man lätt hamnar i slutsatsen att flera brott har begåtts, även om de — med hänsyn till att det i många fall finns ett samband mellan de enskilda

4. Det sagda innebär att man — om man vill behålla möjligheten till differentiering; slår man väl i taket upphör ju möjligheten till differentiering — måste ha en i någon mån degressiv kurva, dvs. börja beakta "taket" för straffmätningen redan på lägre nivåer. Däremot kan man naturligtvis diskutera om inte den kurva som för närvarande återspeglas i praxis borde se ut på ett annat sätt. Det kan — inte utan fog — hävdas att den är alltför degressiv och alltför snabbt leder till att tillkommande brottslighet får en mycket liten betydelse. Man kan också — åter med visst fog — hävda att vi visserligen bör tillse att det finns utrymme för differentiering avseende relativt sällan förekommande fall, men att det inte finns anledning att ta hänsyn till fall som visserligen är tänkbara, men som i praktiken utgör enhörningar. Exempelvis är det kanske inte så farligt om vi slår i taket efter x antal våldtäkter (även om det någon enstaka gång kan förekomma något enstaka fall med $x+10$).

5. Jag har alltså förståelse för att det förs en diskussion om hur kurvan bör se ut (den frågan kan verkligen diskuteras, och hur den ska se ut är i stor utsträckning en politisk fråga), men betydligt mindre förståelse för tanken att vi bör stryka ett streck över kurvan och tillämpa ren kumulation.

6. Vid diskussion om dessa frågor tror jag — mot bakgrund av att de flesta människor som är villiga att tänka efter kan acceptera grundtanken bakom degressiviteten — att det är viktigt att vid konstruktion av regleringen vara så transparent som det bara går. Jag tror därför mindre på att dölja systemets rationalitet bakom olika typer av helhetsbedömningar ("man kan inte jämföra bedömningen av ett brott med bedömningen av flera"), och mer på att öppet förklara vad det är som händer inom ramen för straffmätningen vid flerfaldig brottslighet.

7. Att hänvisa till helhetsbedömningar låter sig visserligen göras när det gäller brott som bygger på mer abstrakta skyddsintressen och det är ett naturligt slutsteg vid en straffvärdebedömning vid flerfaldig brottslighet, men vi bör ha med oss att det faktiskt förekommer ganska många fall av flerfaldighet som gäller brott som riktar sig mot individer. För att kunna hantera också de fallen tror jag att det är en stor fördel om man kan säga att varje enskilt sådant brott har ett visst straffvärde — vilket inte påverkas av att gärningsmannen har begått också andra brott. Och sedan öppet erkänna att den avtagande betydelsen av varje enskilt brott vid den samlade straffmätningen *inte* har något som helst att göra med straffvärdet för det brottet utan beror just på att skalan är begränsad och att vi inte *för snabbt* vill förlora möjligheten att vid flerfaldig brottslighet ändå visa på att det tillkommande har betydelse, dvs. helt enkelt erkänna att den avtagande betydelsen av tillkommande brott är något som vi är tvungna att acceptera av skäl som har att göra med att den tillgängliga skalan för straffmätning är (och alltid kommer

händelserna — från straffvärdesynpunkt lika gärna skulle kunna betraktas som, och bedömas som, en gärning.

att vara) begränsad. Det har alltså ingenting att göra med att det enskilda brottet är mindre straffvärt. Transparens kan ses som en nyckel för att skapa förståelse för systemet.

5 Avslutning

1. Jag har i det föregående försökt att belysa vissa grundläggande frågor om påföljdssystemet och därigenom försökt sätta det som nu händer på området i ett sammanhang.

2. Sammanfattningsvis tror jag att det låter sig sägas att mycket av det som sker i dag låter sig förenas med principerna om proportionalitet och ekvivalens, men att det är tydligt att vi har förflyttat oss relativt tydligt bort från de tankar om återhållsamhet och humanitet som präglade systemet vid tiden för påföljdsreformen. Det sagda utesluter inte att det är möjligt att vi så småningom kommer att förflytta oss än längre bort från förtjänsttänkande och mot en mer preventionsbaserad straffrätt. Där är vi emellertid inte ännu.